

Ryszard Kapuściński

Lapidárium VI.

(8. rész)

2006. június 9.

Ha új helyre kerülünk, az első nap azzal telik, hogy barátkozunk a környezettel, *modus vivendit* keresünk, a látszólagos semmittevést elfecsérelt időnek érezzük. Pedig az alkalmazkodással telt órák szükségszerű áldozata kell ahhoz, hogy a helyi istenségek, a környék őrzői elfogadjanak bennünket.

Másnap, de legkésőbb néhány nap múlva, már mi is idevalósiak, helybéliek, itteniek leszünk. Az istenségek befognak a helyi törzs tagjai, az ottani föld tulajdonosai közé. Mindehhez csak alázat és türelem kell.

Európa – milyen kicsi, és milyen sokszínű! Mennyi minden van ezen a nem túl nagy földrészen.

Európa – vagyis a kicsiség szépsége: az európai táj emberi méretei (ellentétben más földrészekkel, amelyeknek végtelen tájai az ember számára felfoghatatlannak).

2006. július 9.

Olyan a hőség, mint Kartúmban, mint Lagosban. Valaki, miután hazatért Niger fővárosából, Niamey-ből, ezt mondta nekem: – A napsütés ott olyan, mintha kést döfködnének a hátadba. Kést a hátadba. Szó szerint! Heinrich Barth XIX. századi német utazó, amikor a Szaharán keresztül Timbuktuba tartott, átharapta csuklóján az ereket, hogy a kiszívott vérrel enyhítse szomját.

Szaharai kínzási módszer – élve a homokba ássák az áldozatot úgy, hogy csak a feje marad szabadon.

Rövidesen kimúlik, borzalmas kínok közepette.

Jó szöveget írni maga a pokol – írja Bodil Malmsten svéd költőné *És megint rendetlenség van papírjaim között* címmel lengyelül most megjelent csodálatos könyvében.

2006. augusztus 4., péntek

Hajnalban esett az eső. Eső! Hetek óta tartó hőség, sivatagi forróság és szárazság után – végre eső!

A meteorológusok azt állítják, hogy a Föld éghajlata radikálisan megváltozott. „...az óriáshurrikánok rendszeressé válhatnak” – hirdeti a *National Geographic* augusztusi számának egyik írása.

Eltűntek az enyhe tavaszok. Váratlanul ránk tör a hőség, másnap jön a hideg, aztán hirtelen egy heves vihar, majd rögtön utána csöndes, fülledt idő, alacsony légnyomás. Idén nem is volt tavasz. Lesz-e vajon ősz? Vagy talán a forró nyarat mindjárt hideg, havas tél követi?

„Együtt buliztak.” Ez az új keletű *bulizni* ige a *ludens* kultúra, a szórakozás, látványosság kifejezője, amellyel el lehet némitani korunk nyugtalanságait, félelmeit.

Olyan korban élünk, amelyben a mennyiség egyre jobban kiszorítja a minőséget.

Minél jobban elmélyülünk valamiben, annál több bennünk a kétség, annál gyakrabban kerít bennünket hatalmába a bizonytalanság.

Pedro Almodóvar azt mondja, hogy akkor él igazán, ha dolgozik. Ha rosszul érzi magát, leül a számítógép elé és írni kezd. Ez az ő imádsága, segélykiáltása.

Nihilizmus: nincsenek kötelezettségek, nincsenek célok, az értékeket elvetjük, mert nem lehet őket megindokolni. A jogi szabályozások túlságosan merevek, tehát el kell utasítani azokat, s a napi gyakorlat szükségletei szerint kell élni. Nietzsche is „minden érték átértékeléséről” beszél.

Olyan korba léptünk, amelyben a demokrácia vívmányait, annak alapelveit és törvényeit egyre gyakrabban használják fel antidemokratikus autoriter tevékenységekhez.

Korunk egyéb tulajdonságjegyei:

- a törzsi szemlélet feléledése,
- a felvilágosodás korának vége,
- az erőszak magánosítása: magánkézben lévő fegyver- és kábítószer-kereskedelem, rabszolgaság.

A nyomor csupán néhány évtized óta témája a nemzetközi tanácskozásoknak. Korábban nem beszéltek a nyomorról úgy, mintha az valamiféle szokatlan jelenség volna, mert a valóság része volt (a fejlett országok lakossága még ma is harmincszor annyit fogyaszt a földi javakból, mint a harmadik világ lakossága).

Julia Hartwig mondja *Błyski* (Villanások) című verseskötetéről: „Az elme mindennapi serénykedésének nyomai.”

Philip Larkin angol költő szerint a mai olvasónak egyre gyakrabban van dolga olyan művekkel, amelyeket képtelenség megérteni valamilyen, rajtuk kívülálló, dologra történő utalás nélkül.

Mi a palota legfőbb jellemzője? Hogy önálló életet él, saját természete és saját törvényei, saját légköre és saját céljai vannak.

- A gyorsaság a leegyszerűsítések anyja (miatta szenved kárt a pontosság);
- egyre több van mindenből;
- egyre gyakoribb a töredékesség;
- a halmozás lép a belső fejlődés helyébe;
- a kultúra erejét megfeszítve rohan, de centiméternyit sem jut előbbre: szédítő sebességgel áll egy helyben;
- a túl sok alternatíva szétapróz;
- az információs zúzalék pusztítja a folyamatosságot;
- a pillanat zsarnoki hatalma és az ifjúság kultusza;
- egyre jobban figyelünk a lassan múló idő gyönyöreire.

Stanisław Lem rágalmazójáról: nem tudja szegény, hogy miközben Lemet akarja tönkretenni, valójában önmaga fölött mond ítéletet, önmagát pusztítja, mert az ily módon piederstálra jutni óhajtó rágalmazók, mocskolódók, mindig búzló csatornába hullnak alá, s onnan már soha többé nem másznak ki. A hitvány, senkiházi embereket gyorsan elfelejtik, névtelenül, nyomtalanul tűnnek el, árnyékot sem hagynak maguk után.

Jean Guittou francia katolikus filozófus azt írja naplójában, hogy minden óra külön zárt és teljes világ, amelynek saját aurája és egyensúlya van.

Miért van az, hogy napjainkban egyre gyakrabban kerül túlsúlyba a konzervatív és a populista tendencia?

Azért, mert a világban mostanság bekövetkező változások túl gyorsan jelentkeznek. A rohanó életben az emberek idegeneknek érzik magukat, ez a világ nem nekik való, nem az ő méretükhöz, ritmusukhoz van szabva. Minthogy az ember évezredek át lassabb, kiegyensúlyozottabb tempóhoz szokott, most sem tud, gyakran pedig nem is akar megváltozni, alkalmazkodni, részt venni a patkányok versenyfutásában.

Ide tartoznak azok is, akik úgy érzik, megalázzák őket az erősebbek azzal, hogy látványosan mutogatják sikereiket és hirtelen szerzett gazdagságukat.

Véget ér a felvilágosodás kora. Ted Honderich *Filozófiai enciklopédiájában* azt olvashatjuk, hogy a felvilágosodás intellektuális mozgalom volt. Kezdeté a XVII. századi Anglia (Locke), majd Franciaország: Voltaire, Diderot, és a németek: Lessing (Kant szerint a felvilágosodás az ember felnőtte válását jelenti).

A felvilágosodás szószólói azt hirdették, hogy:

- az ész az ember legfőbb hatalma,
- az ember természeténél fogva racionális és jó,
- az emberiség egyre nagyobb tökéletesség felé haladhat,
- minden ember egyenlő,

- az emberi értelem számára minden hozzáférhető,
- toleránsnak kell lenni,
- az irracionalitás megvetendő.

A költészet egyedi, önmagában való lét.

Egyre nagyobb teret nyer a h á l ó z a t mint a világ struktúrája.

A Lengyel festők katalógusa 1945–2004 című kiadvány 28 ezer nevet tartalmaz!

A nyomor legtöbbször alázatos, engedelmes, fatalista.

A világ demokratizálódik (olcsóbbá válik a szállítás, a telefon, az internet-használat).

A növekedés gátja: például az, hogy Zambiának több ezer traktort adományoznak, amelyeket ott nincs, aki vezessen; a közigazgatás általános hanyagsága stb.

Alek Kołodziej így ajánl nekem valakit: – Beszélgethatsz vele, érti, amit mondanak neki!

A politikusnak van egy olyan tulajdonsága, amely miatt jobb őt kilométerekre elkerülni: mindenkit eszközként kezel. Rád néz, és ezt gondolja: mire lehetne használni? Mibe lehetne bevonni? Milyen funkciót lehetne neki adni? Milyen feladatot? Csak ennyire érdeklődik irántad, csak ezért akar megismerni, ezért akar veled beszélni. Ha rájön, hogy semmire sem tud használni, békén fog hagyni, többé nem létezel a számára.

Ha a politika világában felbukkan valaki, aki mindent megtesz azért, hogy hatalomra jusson, aki e cél érdekében állítja minden akaraterejét, akinek a hatalom megszerzése az egyetlen, kizárólagos célja, az ezt a hatalmat legtöbbször meg is szerzi.

Bizonyos szavak kikopnak a használatból, mert eltűnnek az általuk leírt fogalmak, például: becsület, varázs stb.

A világban kezd visszatérni a törzsiség (Szomália, Afganisztán stb.).

A világ népessége öregszik: a hatvan éven felüliek száma jelenleg 602 millió, vagyis a teljes népesség 10 százaléka. Számuk 2050-ben, a WHO adatai szerint, meghaladja majd a kétmilliárdot, vagyis 22 százalék lesz.

Előfordul, hogy valaki olyan elképesztő dolgokat művel, olyan pimasz módon gyanúsít, hogy ez a pimaszság szinte megbénítja a többieket, s ezért még arra sem képesek, hogy szembeszálljanak, hogy hangot adjanak tiltakozásuknak, felháborodásuknak.

A nyelvek veszélyeztetettsége napjainkban:

- a nagy nyelvek felbomlanak dialektusokra, regionalizmusokra, tájnyelvekre, adott foglalkozások, mesterség nyelveire stb.;
- ezeket a bomlási folyamatokat tovább erősítik a populisták, a provinciális pártvezérek, a nacionalisták, a törzsi kiskirályok stb.

Mivel nem tudjuk megoldani a valóságos nehézségeket, mivel az egyre sokasodó gondok meghaladják képzeletünket és erőnket, szívesen és rejtett megkönnyebbüléssel menekülünk pótproblémákhoz (ilyen alibitéma volt pl. a madárinfluenza). Minél képtelenebb dologról van szó, annál jobb. A legnagyobb abszurd és ostobaság lesz nagy eséllyel a legsikeresebb.

Ha egy firkász a jó ízlés és kultúra bizonyos szintje alá süllyed, az általa használt nyelv pedig nem más, mint kirohanások, sértegetések, mocskolódások, becsmérlések tömkelege, vagyis szennyes mosléknyelv, akkor az esetleges vitapartner tanácstalanul áll a jelenség előtt: nem szólalhat meg ugyanis anélkül, hogy maga is ne sározódna be, ne süllyedne mélyre. Egyszóval – az aljas és alávaló nyelv a hitvány firkász számára egyfajta védópajzs, páncél, a büntetlenség garanciája.

Európa: az Európát érintő viták többsége Európán belül zajlik, a világ többi része kimarad belőle. Ezek a viták ezért kontextusukból kiragadva folynak, miközben maga ez a kontextus is állandóan változó képet mutat. Az ilyen vitákkal kapcsolatban tehát az a fenntartásunk, hogy túlságosan, kirekesztő módon Európa-központúak, ami annál is furcsább, mivel éppen a világ iránt tanúsított érdeklődés volt kontinensünk egyik kitüntető jellemzője.

Az Európán kívüli világ manapság saját kapcsolati hálózatokat hoz létre, saját kommunikációs lehetőségeket, cseréket alakít ki, még hozzá Európa megkerülésével. Pedig még emlékszünk azokra az időkre, amikor ha valaki Loméből (Togo fővárosából) akart a szomszédos Beninbe utazni, ezt csak Párizson keresztül tehetette (több ezer kilométer!). Egyre élénkebbé válnak a kapcsolatok Afrika és India, Angola és Brazília, Szudán és Szaúd-Arábia stb. között.

Az utazás valamikor a gazdagok előjoga volt. A parasztok már a római kortól kezdve *glebae adstricti*, vagyis röghöz kötöttek voltak, s nem mozoghattak a földtulajdonos engedélye nélkül.

Ebben a kérdésben is a Piast-dinasztia Lengyelországa és a Jagelló-dinasztia Lengyelországa ütközik, vagyis a zárt, elmaradott, provinciális kultúra és a nyitott, a megegyezésre, a másfajta emberek megbecsülésére hajló kultúra.

Hermann Hesse és Thomas Mann levelezéséből látszik, hogyan törekszik mindkét író arra, hogy megőrizze a tartós, sérthetetlen, örök értékeket. Mennyire más ez a magatartás, mint a mai állapot, amelyben ész nélkül hajszoznak mindent, ami modern, ami nem állandó, ami giccses, a lényeg, hogy új legyen. Elönt bennünket a silányság, uralkodik az ostobaság, és mindenüvé befurakszik a banalitás.

A forradalom összekapcsolódik a söpredékkal, amely ki akarja használni a forradalmat, bosszút akar állni saját kudarcaiért, sikertelenségeiért, komor frusztráltságáért, amely villámgyors karriert akar csinálni, azonnal trónra akar kapaszkodni. Amikor forradalmakról, puccsokról, társadalmi megrázkódtatásokról írunk, túl nagy figyelmet fordítunk azok történetére, és túl kevés figyelmet lélektanukra és szociológiájukra.

Holizmus – a részek összege új minőséget hoz létre.

Könyvégetés – van benne valami a pszichopatak őrzöngéséből. Mert miért is kell elégetni a könyvet? Meg lehet semmisíteni úgy is, ha egyszerűen nem veszünk róla tudomást, nem nyúlunk érte. A polcon érintetlenül álló könyv, amelyt nem vesznek kézbe, nem olvassák, bizonyos értelemben nem létezik, senkire sem lehet hatással.

A fordítás, a tolmácsolás azt is jelenti, hogy közelebb hozunk egy másfajta valóságot, megmagyarázzuk, érthetőbbé tesszük, s ennek révén otthonosabbá válik, már nem olyan idegen, érthetetlen.

A tolmács olyan valaki, aki lefordítja az emberek beszélgetését vagy szövegét, s ezzel biztosítja az emberiség, az emberi közösség létezésének és együttélésének feltételét.

Azt hiszem, nem tudatosul eléggé bennünk az a tény, hogy az általunk ismert világirodalom csak fele részben származik a szerzőktől. A többit a fordítók hozzák létre.

Az amerikai demokrácia az indiánok kiirtására és az afrikai rabszolgák véres verejtékére épült.

A mesztic mint Latin-Amerika új népfaja úgy jött létre, hogy a spanyolok és a portugálok előbb kiirtották az indiánokat és más helyi törzseket.

A demokrácia és az új népfaj egyaránt pozitív jelenség. De vajon épülhet-e a jó csupán csak arra, ami rossz?

Az internet olyan világ kezdete, amelyben az irodalom amatőrök kezébe kerül. Mindenkinek lehetősége lesz ugyanis arra, hogy írjon és bemutassa alkotását.

2006. október 3., péntek

A varsói Okęcie repülőtér. Tülekedés, zaj, sorban állás. Szinte csupa fiatal utas. A mozgás és az életkor kapcsolódása. Csak itt-ott, ritkán bukkan fel a tömegben egy-egy ősz fej.

A repülőtéren ismerőssel találkoztam – a Varsói Egyetem egyik professzorával, aki a Geremek vezette Unia Wolności nevű pártban is tevékenykedett. Most Brüsszelbe utazik, az Európai Unióban kapott munkát. Vagyis nemcsak fiatalok utaznak külföldre, hanem tapasztalt, bölcs politikusok is. Különbéféle tudományágak képviselői. Olyanok, akik, ha csak egy picit is, az átlag fölé emelkednek.

Nem kell senkit bebörtönözni, elég létrehozni az átlagemberekből álló társadalmat, azt különösebb gond nélkül lehet irányítani. Az átlagember mindent megtesz, amit a hatalom akar, mert egyetlen dolgot tart fontosnak: hagyják őt békén.

A repülőgépen Emil Ciorant olvasom (*Cahier de Talamanca*, 1966). A szerzőt alighanem depresszió gyötörte, mert azt írja, hogy az egyes évszakok teljes mértékben megváltoztatják hangulatát. A napfény van rá a legrosszabb hatással – különösen tavasszal és nyáron. Ilyenkor áll hozzá legközelebb az öngyilkosság gondolata.

Nem szeretem a hegyeket. Fölém magasodnak hatalmas méreteikkel, agyonnyomnak tömegükkel, tudatosítják bennem, hogy milyen porszem, milyen parányi morzsa vagyok, hogyan tűnök el, semmisülök meg égbenyúló magaslataik között. És ez félelemmel tölt el engem.

Bolzano: a másság problémája. Olaszok, osztrákok és tiroliak laknak ebben a városban. Ezt hallom tőlük: békében, de azért megosztottságban élünk egymással, igaz, minél nagyobb ez a megosztottság, annál könnyebben viseljük el egymást.

Bolzanóból Milánóba tartok: ez az út beszélget az emberrel, mindent elmesél, ha értjük a nyelvét. Ellenkező esetben úgy megyünk el egymás mellett, mint teljesen idegenek, s szót sem váltunk egymással.

Al-Kaida – ez egyfajta magatartás, mentalitás. Hibát követünk el, ha a jelenséget pusztán az Al-Kaida szervezetre korlátozzuk, mert az Al-Kaida nem más, mint agresszió és gyűlölet, a lenézés és megalázás hamis ideológiájából táplálkozó elvakultság. Az a célja, hogy a pokolba taszítson mindenkit, aki nem tartozik közéjük.

Róma, 2006 októbere

Magda S.-szel II. János Pál sírjához tartunk. Mérsékeltlen hosszú sor. A leghosszabb sort azok alkotják mellettünk, akik föl akarnak jutni a Szent Péter-bazilika tetejére. Azon gondolkodom, miért van az, hogy a leghosszabb sorok a legmagasabb helyek előtt alakulnak ki – például az Eiffel-toronymnál, a New York-i Empire State Building előtt? Miért? Talán azért, hogy minél többet, minél messzebbre lehessen látni? Mi hajítja az embert a magasságba, a csúcsokra?

2006 novembere

Találkozó Alvin Tofflerrel a Varsói Kereskedelmi Főiskolán. Alvin testileg ugyan megöregedett kicsit, de szelleme a nyolcvanhoz közelítve is szikrázó, gyors, mélyenszántó.

Ilyeneket mond:

– A világ fordulóponthoz érkezett. Az új korszak 1956-ban kezdődött, amikor az amerikai hadsereg a civilek kezébe adta a számítógépet;

- A történelemben most először mondhatjuk, hogy a permanens forradalom minden területre és intézményre kiterjed. Ezek az intézmények egymás után tűnnek majd el, mert nem lesznek képesek megfelelni az új kihívásoknak;
- Az emberek nehezen fogják fel az előttük álló gigantikus változásokat, vagyis a keletkezőben lévő új forradalmi világréndet;
- Minden területen nő, növekszik a sokszínűség, a különbözőség;
- Ha meg akarsz menekülni, meg kell változnod, a változásnak pedig három fő terepe van: a tér, az idő és a tudás;
- Mindenütt új tevékenységi formák születnek;
- Változóban van a térhez fűződő viszonyunk, napjainkban minden globálissá vált: évente félmilliárd ember lépi át a határokat. Mégpedig a legkülönbözőbb irányokban – a határok elmosódnak, eltűnnek, megsemmisülnek;
- Minden területen nő a hibriditás;
- Senki sem tudhatja biztosan, milyen lesz a jövő.

Karl Jaspers megkülönbözteti az államférfit (vagyis azt, akinek van jövőképe) és a politikust (aki közönséges manipulátor, aki nem látja a jövőt, mert a jelen rabja).

Megváltoztathat-e bármit is az írás? Igen. Mélyen hiszek ebben. E nélkül a hit nélkül nem tudnék, nem lennék képes írni. Természetesen tisztában vagyok azzal, milyen korlátokat jelentenek a körülmények, a helyzetek, a történelem és az idő. Vagyis ez az én hitem, jóllehet mély, azért nem abszolút, nem elvakult hit.

Mit tartok én a legfőbb korlátnak? Azt, hogy az írás csak ritkán, csak kivételes esetekben fejt ki radikális, azonnali hatást az emberekre és a történelem folyására. Az írott szó inkább közvetett módon hat, mi több, első látásra, az első pillanatban esetleg nem is lehet látni, érzékelni ezt a hatást. Idő kell ugyanis ahhoz, hogy az írás eljusson az olvasó tudatáig, idő kell ahhoz, hogy formálni kezdje, megváltoztassa azt a tudatot, s csak így, ezzel a kerülővel fogja aztán befolyásolni döntéseinket, állásfoglalásainkat, tetteinket.

Azt, hogy az írás bármit is megváltoztasson, nem annyira a szerző dönti el, mint inkább a közönség, az olvasók, az ő érzékenységük, a szó erejébe vetett bizalmuk, az ő hajlandóságuk arra, hogy reagáljanak, válaszoljanak a hozzájuk intézett szóra. Sokat jelent az a kontextus is, amelyben a szó elhangzik és eljut az olvasóhoz, fontos a környezet hangulata, az adott időszak légköre, az uralkodó kultúra állapota. Olyan körülmények ezek, amelyek az írott szó értékét, erejét esetleg meggyengíthetik sőt, tönkre is tehetik, s ezekre vajmi kevés befolyása van a szerzőnek – a szöveg megalkotójának.

De mindezen nehézségek, akadályok ellenére is biztos vagyok abban, hogy az írás változtathat, méghozzá sokat változtathat a dolgok menetén. Mondom ezt olyan író társaim tapasztalatai alapján, akik életüket kockáztatták, néha egyenesen életüket áldozták azért, hogy munkájukkal, írásaikkal ne csupán tájékoztassanak arról, ami a világban zajlik, de információikkal meg is változtassák a feltárt valóságot, leleplezzék a rosszat, javítsanak a helyzeten, emberségesebbé tegyék a világot.

Csak egy példát említek a sok közül. Ruanda 1959-től rendszeresen ismétlődő törzsi és kasztok közötti vérengzések színhelye volt, amelyekről a világ semmit sem tudott, mert az országba évtizedeken át nem engedtek be újságírókat. Amikor a szomszédos Tanzániában laktam, magam is többször próbáltam bejutni – sikertelenül. Csak amikor 1994-ben végre írások jelentek meg a vérengzésekről, csak akkor ébredt föl a világ közvéleménye, s Ruandában, történelme során első ízben, megszűntek a véres és tömeges belviszályok.

És ugyanígy az írásnak – a leleplező és vádló, de gyakran csak tájékoztató jellegű írásoknak – volt meghatározó szerepük a gulágok és koncentrációs táborok megszüntetésében, számos olyan népi diktatúra megdöntésében, amilyen Pol Pot, Mobutu, Amin vagy Duvalier rendszere volt. Mivel pedig az írott szó mindig sok mindent megváltoztathatott, évszázadokon át jelentett veszélyt minden tekintélyelvű rendszerre, s ezért állandó üldöztetésnek volt kitéve. Ezért kerültek könyvek egyházi indexre, ezért voltak a könyvégetések, ezért kényszerítettek emigrálásra, ítétek halálra oly sok író. El sem tudunk képzelni olyan egyetemes történelmi kézikönyvet, amelyben ne szólna külön fejezet arról, hogyan hatott az írott szó – röplapok, titkos írások, földalatti kiadványok, szamizdatok formájában – a különféle társadalmi és politikai küzdelmek alakulására.

Amikor fölteszük a kérdést: „Megváltoztathat-e bármit is az írás?“, leggyakrabban pozitív, előnyös, jobb világot teremtő változásra gondolunk. Ne feledjük azonban, hogy az írás rosszabbá is teheti a világot, hozzájárulhat a gonoszság, a gyűlölet, az agresszió fokozásához. Ilyen funkciót töltenek be mindig a fanatizmus, a xenofóbia, a fundamentalizmus, a rasszizmus szellemében született írások, mint pl. a *Cion Bölcsőinek Jegyzőkönyvei* vagy Hitler *Mein Kampf*ja.

Azt gondolom, napjainkban különösen fontos és időszerű a kérdésfeltevés, hogy van-e kapcsolat az írás és a változás között, s ha igen, mi jellemzi ezt a viszonyt. Napjainkban, amikor a valóság újabb próbatétel elé állítja az irodalmat. Amikor nyugtalanul gondolunk arra, vajon hatékony-e írói tevékenységünk, van-e értéke az írásnak? Egyfelől ugyanis az írott szó elképesztő burjánzásának vagyunk tanúi – egyre több könyv, folyóirat, újság jelenik meg –, másfelől viszont látjuk, hogy mennyi gonoszság van a világon, azt látjuk, hogy a nehézségek, a konfliktusok száma bolygónkon inkább növekszik, nem pedig csökken. Ez az oka sok alkotó ember szkeptícizmusának, a gyakori bizalmatlanságnak, sőt az írás értelmébe vetett hit elhalásának.

Korunk emberének agyát előnti a szavak árja, ezért a szavak gyorsan veszítenek értékükből, erejükből, egyre kevesebbet mondanak nekünk, egyre többször vezetnek félre, fárasztanak, untatnak. Nem szabad azonban, hogy ez a bőség, ez a túltermelés kedvünket szegje! Az irodalom mindig vállalta a felelősséget. Évezredek óta részese volt az egymást követő nemzedékek életének, gyakran tette azt jobba, s ma sem menti fel semmi ez alól a kötelessége alól. Ellenkezőleg – nehézségekkel terhes korunk arra kötelez bennünket, hogy különös erővel és hittel valljuk: igen, az írás jobbíthat, ha csak keveset is, de jobbíthat a világon.

(Az előadás 2005 áprilisában hangzott el New Yorkban, a *Pen World Voices* elnevezésű nemzetközi írótalálkozón.)

Szükségem van a másik ember jelenlétére, mert szükségem van a belőle sugárzó energiára, amely megerősít:
a másik ember közelsége erősebbé tesz.

A mosoly életszükséglet – a ránk mosolygó ember erőt és optimizmust kölcsönöz, fokozza biztonságérzetünket. Amikor valaki ismeretlennel találkozunk, hálásak vagyunk neki, ha ránk mosolyog. Milyen kellemes, milyen örömteli érzéssel tölt el bennünket ez a mosolygós arc!

(Vége)

Fordította: Szenyán Erzsébet